

Sanna Antikainen ps ym.

Toimenpidealoite lain sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) 1 §:n kumoamisesta

Eduskunnalle

Laki sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) toi voimaan sääntelyn, jonka mukaan täysi-ikäinen henkilö voi omalla kirjallisella ilmoituksellaan Digi- ja väestötietovirastolle vahvistaa juridisen sukupuolensa. Tämän mahdollistaa lain 1 §. Sukupuolen vahvistaminen perustuu yksinomaan hakijan omaan ilmoitukseen, eikä lääketieteellisiä tutkimuksia, lausuntoja tai muita objektiivisia perusteita edellytetä.

Lain 1 § nojaa subjektiiviseen "sukupuoli-identiteettiin", jota ei ole määritelty täsmällisesti. Sukupuoli-identiteetti kuvataan henkilön "kokemukseksi omasta sukupuolestaan". Kun keskeinen oikeudellinen edellytys jää sisällöllisesti määrittelemättä, sääntely ei täytä lain selkeyden vaatimusta eikä tuota ennakoitavaa oikeustilaa. Lisäksi laissa käytetyt sanat "mies" ja "nainen" viittaavat vuoroin biologiseen sukupuoleen, vuoroin identiteettiväittämään.

Kyseinen sääntely on ongelmallinen useista syistä. Lainsäädäntöjärjestelmän lähtökohtana on, että oikeudellisesti merkittävät statukset, kuten sukupuoli, joka vaikuttaa esimerkiksi asevelvollisuuteen, tasa-arvokiintiöihin ja tilastointivelvoitteisiin, perustuvat objektiivisiin kriteereihin. Oman ilmoituksen varaan rakentuva sääntely hämärtää sukupuolikäsitteen juridista merkitystä, vaikeuttaa lainsäädännön johdonmukaisuutta ja voi johtaa epäselvyyksiin sen soveltamisessa.

Oikeusvaikutteinen status ei voi rakentua seikalle, jota viranomainen ei voi objektiivisesti todentaa. Subjektiivista kokemusta ei ole mahdollista tarkastaa, eikä sille ole asetettavissa yhtenäisiä arviointikriteereitä. Tämän vuoksi 1 §:n menettely ei täytä oikeusturvan vähimmäistasoa tilanteissa, joissa juridinen sukupuoli tuottaa tai rajaa oikeuksia ja velvollisuuksia muussa lainsäädännössä.

Omaan ilmoitukseen perustuva menettely avaa myös mahdollisuuden väärinkäyttöön. Se voi johtaa tilanteisiin, joissa juridisen sukupuolen muuttamisella vältetään velvollisuuksia tai pyritään hyötymään oikeuksista, joita ei ollut tarkoitettu näin saavutettaviksi. Tämä vaarantaa kansalaisten yhdenvertaisuuden, luottamuksen lainsäädäntöön ja voi johtaa oikeusturvaongelmiin.

Kun oikeudellinen sukupuoli irrotetaan biologisesta todellisuudesta, yksinomaan naisille varattujen tilojen, palvelujen ja kiintiöiden tarkoitus vesittyy. Laki avaa pääsyn naisten suojatiloihin ja palveluihin myös biologisille miehille pelkän ilmoituksen perusteella, mikä lisää yksityisyyden ja turvallisuuden loukkausten riskiä ja vaarantaa tosiasiallisen tasa-arvon toteutumisen. Sama kos-

Toimenpidealoite TPA 63/2025 vp

kee naiskiintiöitä ja naisten sarjoja urheilussa. Kansainvälisistä esimerkeistä ilmenee, että menettelyä on hyödynnetty rikollisiin tarkoituksiin, identiteetin häivyttämiseen ja jopa vankilasijoittelun manipulointiin.

Esimerkiksi Isossa-Britanniassa transsukupuolisiksi kirjatusta vangeista lähes 60 prosenttia on nimenomaan seksuaalirikollisia. Kyse on tutkimuksen mukaan biologisista miehistä, jotka eivät ole käyneet läpi sukupuoli-identiteetin tutkimuksia tai hoitoja. Biologisten miesten sijoittaminen naisten vankiloihin voi vaarantaa naisvankien turvallisuuden, mikäli seksuaalirikolliset päätyvät käyttämään lain porsaanreikää hyväkseen, kuten Isossa-Britanniassa on jo tapahtunut. Skotlannissa puolet rikoksista tuomituista transsukupuolisista on tutkimusten mukaan vaihtanut sukupuolimerkintänsä vasta tuomion saamisen jälkeen. Siellä on myös havaittu, että vankilasta vapaututtuaan osa tällaisista henkilöistä vaihtaa sukupuolimerkintänsä välittömästi takaisin mieheksi. Myös Suomessa on ollut jo tiedotusvälineissäkin uutisoitu tapaus, jossa sukupuolensa miehestä transnaiseksi muuttanut henkilö olisi halunnut käyttää naisten pukuhuonetta uimahallissa. Hänet evättiin tämä mahdollisuus. On perusteltua olettaa, että myös Suomessa järjestelmää vähintään yritetään käyttää väärin, ellei lain sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) pykälää 1 kumota.

Huolta herättää myös sukupuoltilastoinnin luotettavuus. Sukupuolen määrittäminen itseilmoituksen perusteella johtaa siihen, että tilastot vääristyvät, kun biologisia miehiä kirjautuu naisten ryhmiin. Tämä vaikeuttaa sukupuolten tasa-arvon seurantaa ja tekee politiikkatoimien vaikuttavuuden arvioinnin epäluotettavaksi. Kansainväliset kokemukset osoittavat, että vääristymät ovat jo johtaneet virheellisiin rikostilastoihin ja hämärtäneet todellista kuvaa naisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Kun julkinen valta velvoittaa toimijoita kohtelemaan oikeudellista sukupuolta tosiseikkana vastoin havaittavaa biologista todellisuutta, syntyy käytännön paineita rajoittaa viranhaltijoiden, ammattilaisten ja kansalaisten mahdollisuutta ilmaista asiallisesti tosiasioita esimerkiksi potilasturvallisuuden ja tilastoinnin yhteydessä. Tällaiset rajoitukset ovat omiaan heikentämään perusoikeuksien käyttöä.

Vaikka laki koskee vain täysi-ikäisiä, sillä on välillisiä vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Lain viesti on, että sukupuoli on hallinnollinen ilmoitusasia. Tämä voi hämärtää nuorten identiteettikehitystä ja lisätä yhteiskunnallista painetta nähdä sukupuoli yksinomaan subjektiivisena kokemuksena. Se voi myös johtaa liian harkitsemattomiin ratkaisuihin psykologisesti herkissä tilanteissa. Lain-säädännön tulee tukea lapsia ja nuoria pitkäjänteisesti ja vastuullisesti.

Lääketieteellisen selvityksen poistaminen sukupuolen vahvistamisen edellytyksistä ei ole välttämättä sukupuoliristiriitaa kokevan henkilön edun mukaista. Henkilön kokemuksen pysyvyyden sekä mielen vakauden varmistaminen on välttämätöntä ennen näin merkittävää oikeustoimea. Ilman tätä edellytystä on vaarana, että henkilöt voivat tehdä peruuttamattomia päätöksiä esimerkiksi psyykkisen sairauden pahenemisvaiheessa tai muissa tilanteissa, joissa todellisuudentaju ja harkintakyky ovat väliaikaisesti heikentyneet.

Suomen malli on yksi liberaaleimmista Euroopassa. Useissa maissa edellytetään juridisen sukupuolen vahvistamiselle lääketieteellistä arviota tai muuta objektiivista perustetta. Suomen ratkaisu poikkeaa tästä linjasta ja voi aiheuttaa rajat ylittäviä ongelmia, esimerkiksi tilanteissa, joissa

Toimenpidealoite TPA 63/2025 vp

oikeuksia ja velvollisuuksia arvioidaan eri maiden välillä. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta lainsäädännön tulisi turvata kaikkien kansalaisten oikeusturva, ei ainoastaan vahvistusta hakevan henkilön subjektiivinen kokemus.

Nykyinen malli painottaa yksittäisen ilmoittajan subjektiivista kokemusta tavalla, joka syrjäyttää muiden perusoikeudet, erityisesti naisten yhdenvertaisen suojan, lasten edun sekä kansalaisten oikeusturvan ja turvallisuuden. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus edellyttää tasapainoista punnintaa, ei yhden intressin ehdotonta etusijaa.

Kansalaiset edellyttävät, että lainsäädäntö on selkeää ja yhteiskunnallisesti kestävä. Lainsäädännön uskottavuus perustuu sen ymmärrettävyyteen ja johdonmukaisuuteen. Nykyinen 1 § on herättänyt huomattavaa yhteiskunnallista huolta ja vähentänyt kansalaisten luottamusta siihen, että oikeudelliset statukset perustuvat vakaaseen pohjaan. Luottamuksen palauttaminen edellyttää, että juridisen sukupuolen vahvistaminen sidotaan uudelleen objektiivisiin kriteereihin.

Luottamuksen palauttamiseksi on välttämätöntä kumota omaan ilmoitukseen perustuva menettely ja palauttaa lainsäädäntöön objektiivisia kriteereitä juridisen sukupuolen vahvistamisen edellytykseksi.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lain sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) 1 §:n kumoamiseksi.

Helsingissä 10.10.2025

Sanna Antikainen ps
Onni Rostila ps
Kaisa Garedew ps
Ari Koponen ps
Wille Rydman ps
Rami Lehtinen ps
Pekka Aittakumpu ps